

Carrer de Sant Joan

A les acaballes de l'any 1986 el Consistori de llavors ens va proposar si voldríem col·laborar amb algun escrit de caire diguem-ne «històric» local per publicar en el Butlletí d'Informació Municipal que s'editava mensualment. Com que prou feina tenim per omplir alguna plana a Singladures, vàrem pensar que a mesura que calgués podríem anar enllestint una «història» dels carrers de Vilassar que anys ha que tenim embastada. I encara que la nostra intenció primera era confegir-la per ordre alfabètic, va semblar que en aquella ocasió era millor començar pel carrer de Sant Joan per la importància que ha tingut durant tants anys, i que podria continuar-se amb el Camí ral, etc. Per ser el primer article i perquè en teníem força informació recollida ens va sortir massa llarg per incloure'l sencer en un sol Butlletí, i heus ací que el febrer de 1987 va ser-ne publicada la primera meitat, que ocupava una pàgina. Després... Es veu que va interessar tant, que mai més no se n'ha parlat! Avui, aprofitant les pàgines de Singladures, i també que no teníem res més prou a punt, i a petició —tot sigui dit— d'alguns llegidors (dos o tres...), incloem sencera aquesta crònica interrompuda, ara «corregida i augmentada», com sol dir-se, amb dades inèdites que hem pogut obtenir recentment.

L'actual via formada pel carrer de Sant Joan, l'Avinguda de Montevideo i el Camí del Cementiri és un antic torrent, el «Torrent de les Serps», segons la tradició oral. Un testimoni gràfic el dona el mapa del terme de Vilassar de l'any 1777, on es veu amb tota claredat que és un ramal del Torrent d'En Roldós o del Pi, avui més conegut per Riera d'En Cintet, que encara tenia un altre branca o desguàs on ara és el carrer «del Monte» o Camí de Ca la Sila. En aquest mapa de 1777 hi ha grafiades unes quantes cases, molt poques, al que ara és carrer de Sant Joan, a l'alçada de l'església parroquial.

Que siguin les úniques cases de tot el nucli amb façana de cara a Ponent fa que fugin de la característica de la resta de construccions, totes de cara a mar. L'explicació que haguessin estat construïdes així sembla que és perquè «miresin» de cara a l'església veïna, i si el primer temple fou aixecat a partir de 1727, cal pensar que les primeres cases que es bastiren en aquest tram de torrent ho van ser en data un xic posterior.

Documents de 1828 anomenen el tros inferior d'aquest vial, del carrer de l'Era fins al Camí ral, com a «Carretera de l'Església», és a dir, se li atribueix la mateixa categoria viària que a la Carretera de Can Gurgui, la Carretera de Can Verdaguer, la Carretera de Sant Andreu, la Carretera de Can Senyores, la Carretera de Can Saura, la Carretera de Ca la Duana i la Carretera de Ca la Sila, o sigui, totes les vies perpendiculars a la platja (avui, remodelades o no, aquestes vies urbanes duen el nom, respectivament, de: carrer de Cuba, carrer de Bonaire o de Buenos Aires, Passatge de l'Estació, carrer del Peix, escaletes d'En Rufau, carrer de la Duana i carrer del Monte).

Altres papers datats el 1835 expliquen que el Cementiri és immediat a l'església, tocant els carrers de Sant Josep i de Sant Joan. Així, doncs, el Cementiri tocava aquest torrent, o camí, o carrer... (Aquest mateix document diu que el Cementiri encara no és fora poble perquè el Comú no té recursos.)

Al capdavant del torrent, tocant el Camí ral i a l'angle de Llevant, hi havia hagut una diminuta capella o oratori, que figura en alguns croquis datats el 1841; en documentació de 1863 relacionada amb aquest paratge ja no se'n fa esment.

En un croquis del terme municipal de l'any 1849 veiem

que el torrent ha estat desviat en el punt del seu entroncament amb el Torrent d'En Roldós, poc més amunt del Cementiri nou. D'ençà d'aquesta desviació en dies de pluja solament recolliria aigua d'aquest punt cap avall, és a dir, que pel casc de la població hi circularia força menys cabal que quan captava la procedent del Sant Crist i de Can Roldós.

En aquesta època (mitjan segle XIX) del carrer de Sant Josep cap amunt duu el nom de Torrent del Cementiri.

En el padró de finques de 1848 només consten, al carrer de Sant Joan, 12 cases; i és que llavors pròpiament només era format per les que van de Can Pou a Ca l'Amat, avui senyalades amb els números del 24 al 52, respectivament.

El gener de 1857, amb motiu de l'ampliació de l'església, l'enginyer de Camins Veïnals i l'arquitecte municipal claven unes estakes «per marcar-ne la línia de fonaments, deixant una amplada de 30 peus castellans, equivalents a 42'857 pans catalans, que correspon a un camí veïnal de segon ordre, inclosos els seus passeigs i cunetes, que ara seran les voreres» (detall que ens prova que en aquella data encara no n'hi havia).

L'any 1859 uns quants propietaris, comerciants i armadors projecten un ambiciós conjunt arquitectònic que fes de Plaça Major porxada del poble, en terrenys de l'Hort de Can Mi. La primera —i durant gairebé cent anys l'única— edificació que tot seguit s'aixecà seguint el projecte fou el «Foment», el local social de la gent benestant de la població, avui oficina de «la Caixa». Per alinear la façana de Llevant d'aquest edifici es va prendre la línia de la façana lateral de Can Roc.

El 1861 Joan Batllori vol edificar als horts de davant de casa seva, a la banda de Ponent del carrer de Sant Joan, i l'arquitecte i una comissió del Consistori marquen la línia que hauran de seguir les noves construccions; fet això, els assistents acorden que en endavant no es permetrà que en aquest carrer es practiqui cap obra que fugi dels límits assenyalats.

Per la banda de Llevant del carrer, de Can Pou fins al carrer d'En Roig cap edificació no era elineada, prova que les poques construccions que hi havia en aquest tram no tenien cap relació amb el tros de davant de l'església.

El 1863 Joan Casanovas edifica la casa de la cantonada amb el Camí ral, en l'hort de davant de la primera casa del

carrer d'En Roig, que ja el primer dia va ser cafè i taverna... Avui la coneixem com Ca l'Espinaler.

Pel que diu l'Acta del Ple de l'Ajuntament de data 10 d'abril de 1863 queda clar que la part inferior del carrer encara tenia totes les característiques de la desembocadura d'un torrent, no solament pel fet que l'aigua de pluja hi baixava sense cap impediment, sinó també per l'aspecte físic del vial: terra apilonada (concretament tocant la paret del Foment), marges amb atzavares, sorral, etc. L'escrit fa referència a l'aigua que sempre entra al carrer d'En Roig; i el mateix es diu l'octubre de 1884; recordem personalment que els anys 1950 això encara passava cada tardor: l'aigua de pluja s'escorria per la superfície... des del Cementiri.

A mitjans del mateix 1863 Ignasi Roca, comerciant, propietari d'un gran solar darrere de l'església i tocant el «Camí del Cementiri», demana permís per fer-s'hi una gran casa amb jardí, perquè «si bé —diu l'Acta— hi ha un projecte de 1841 en què el carrer de Sant Joan hauria de prolongar-se cap amunt en línia recta travessant pel mig l'esmentat terreny, fins en aquest moment la gent aprofita el llit natural del torrent com a vial». I el Consistori li concedeix el permís. Ignasi Roca, agraït, fa donació de 150 duros destinats a obres públiques, i plantifica una casa en línia de façana amb el carrer de Sant Josep (l'actual carrer de Montserrat encara no existeix) i interceptant ben bé per sempre més el carrer de Sant Joan. Esporàdicament es parla d'aterrar aquesta finca i també el Teatre del Círcol, que havia estat bastit el 1866: es parla d'aquest tema l'octubre de 1883, només als vint anys de ser feta la casa; i al cap d'onze anys més, el 1894, quan hom demana per fer obres al Círcol, el permís es dona «a precari» perquè torna a sorgir el tema de la rectificació del traçat del carrer de Sant Joan fent-lo tirar amunt de dret fins al Cementiri; més endavant, l'any 1909, i també cap al 1930, encara és discutida aquesta reforma urbana.

L'octubre de 1872 els aiguats han aixaragallat el carrer. En aquells temps el paviment era molt rudimentari, una barreja de rocs, runa i terra més o menys compactada. El juny de 1884 es parla de construir uns nervis transversals que aguantessin el soler. Però els adobs que es feien eren molt poc eficaços, perquè el juny de 1885, al cap d'un any just, els aiguats han tornat a deixar el carrer intransitable.

(Fins ací, el text publicat al *Bulletí d'Informació Municipal* núm. 38, del mes de febrer de 1987.)

El desembre de 1893 s'insisteix en el mal estat dels vials del poble perpendiculars a la platja per causa de les torrentades, i és aprovada la construcció de passeres amb llambordes en alguns punts d'encreuament dels principals carrers, dues d'elles al de Sant Joan: una a la cruïlla amb el de Sant Roc i l'altra davant de la Plaça de l'Església; davant del carrer de l'Era no n'hi anirà cap perquè hi ha massa desnivell, diu, entre les voreres d'ambdós costats del carrer. Com a antic torrent que és, el carrer de Sant Joan queda a un nivell enfondit respecte d'alguns altres que hi embranquen: el 1879 es va rebaixar l'embocadura del de l'Era perquè els carros tenien dificultat per entrar-hi, i tots recordem que les voreres del carrer de Sant Roc compensaven el repetit mitjançant un parell de graons, que varen ser suprimits en fer el primer emporlanat, l'any 1960.

El 1877 Joan Mascaró, propietari de la primera casa del carrer de l'Era, en construeix una altra a l'hort de davant (avui és Can Jacas), casa que es deixa alineada amb les de més amunt i amb l'actual de Ca l'Espinaler. Progressivament s'aniran rectificant les caòtiques alineacions de les construccions del capdava de la banda de Llevant del carrer. Així, el gener de 1880 Joan Casanovas, que el 1863 ja havia alçat la casa que fa cantonada amb el Camí ral, ara reedifica la primera del carrer d'En Roig, la recula i la deixa alineada amb les que ja ho són, i obre porta a la paret de Llevant; amb aquestes reformes aquesta casa passa a ser la número 2 del carrer de Sant Joan (ara Cal Matalasser).

El 1893 es recula la primera casa del carrer de l'Era (actualment Can Ragué), i el mateix any uns veïns proposen que s'obligui els hereus de Josep Vivas a recular dos «barracons» [sic] que havien estat quadres de telers (actuals números 14 al 18) per tal d'eixamplar el carrer, «un dels més importants de la població pel seu immens tràfec, tant de persones com de carruatges» [la cursiva és nostra]. Aquestes obres no varen ser fetes fins a les acaballes de 1898, després de moltes reticències per part dels propietaris. Amb aquesta actuació quedava enllestit el per ara definitiu traçat de la façana de Llevant del carrer de Sant Joan.

Un escrit de desembre de 1879 ens aclareix el caràcter inequívoc de torrent que encara en aquelles dates tenia el tros de més amunt del carrer de Sant Josep: per la seva comoditat, Gabriel Bertran improvisa una passera de taulons per travessar-lo (potser per fer-hi córrer un carretó que li deuria quedar encallat en el sorral), i poder anar del molí o fleca fins al magatzem que hi té al davant. Es tracta de les ex-finques de Can Murai: la que fa cantonada amb el carrer dels Balcons i la que ara és Can Largo.

El gener de 1907 l'Ajuntament encarrega a l'arquitecte Eduard Ferrés que faci el projecte i el pressupost per al condicionament i la urbanització del carrer, qui en principi determina la construcció de noves clavegueres, de vuit embornals i de noves voreres, que queden enllestides el gener

de 1909 (pels detalls que podem observar a la postal que reproduïm assegurariem que la fotografia va ser tirada quan aquestes obres eren just acabades de fer).

La dècada dels anys vint d'aquest segle que som fou de febre urbanística. Ja l'estiu de 1926 sorgí la idea d'aterrar les cases de la banda de mar del Camí ral, suprimir els revolts de la Carretera general i allargar el Passeig de Mar fins a la cruïlla de la Carretera d'Argentona. Es féu el projecte d'una plaça-mercat coberta (23 d'abril de 1927); el de construcció d'una nova Casa de la Vila i prolongació del carrer de Colom (10 de novembre de 1928); es projectà convertir en Parc el triangle format pel carrer del Carme, el carrer de Sant Genís i la Riera dels Corders (12 de desembre de 1928); la construcció de dos carrers de cases barates a càrrec de la Mútua creada per aquesta finalitat, construcció d'una carretera veïnal per comunicar directament amb Vilassar de Dalt, pavimentació de l'Avinguda de Montevideo, urbanització de la Plaça de l'Església (23 de novembre de 1929).

El novembre de 1929 hom aprova set actuacions municipals de caire urbanístic, una de les quals diu: «Nova alineació del carrer de Sant Joan a la part de travessia compresa des del carrer de Sant Josep i Montserrat fins al de Santa Rosa de Lima». Això suposava l'enderrocament de la casa de Cal Calderer (ara coneguda per Can Vicentó), d'una part del Teatre Círcol, i d'un parell de cases del carrer dels Balcons. Aquest acord queda suspès el 12 d'abril de 1930 per una ordre d'àmbit estatal del Ministeri de la Governació que deroga tots els acords municipals de caràcter econòmic, mesura presa davant de la gran crisi financera encetada a la borsa de Nova York l'octubre anterior.

Quan l'any 1928 van aterrar-se les cases de la banda de mar del Camí ral, en certa manera el carrer de Sant Joan prengué el relleu i va passar a ser el més «cèntric» i «comercial» de Vilassar: quatre o cinc botigues de queviures, carnisseries, un matalasser, un llauner, un sastre, un barber, un estanc, una botiga de vetes-i-fils, una botiga de roba...

Les poques cases que conserven alguns trets de la seva fesomia primitiva, sobretot a la part alta de la façana (finestra de petites dimensions, alçades i ràfecs uniformes) són les que actualment duen els números 28, 30, 32, 40 i 50. Al número 28 es conserva encara la capelleta amb una imatge del patró del carrer (no l'originària). Antigament a molts carrers n'hi havia una, de capelleta d'aquestes.

L'edifici d'aquest carrer que més influència ha tingut sobre la població durant anys i anys ha estat el «Comú dels Nois», com sempre se n'havia dit (realment en dèiem «el Cúmu»): l'escola pública, on s'educà gairebé tota la població masculina de Vilassar durant més d'un segle. L'any 1855 el paleta Mariano Vives procedeix al «ensanche del Estudio», convertint dues cases de cós en un sol edifici; anteriorment l'estudi només ocupava un dels dos còssos. És interessant veure com el Consistori recomana a l'arquitecte que redacti el projecte en català... «perquè l'entenguin els paletes». Les obres valdran 174 duros, i com que l'Ajuntament no disposa de fons, els carnisiers deixen els diners sense cobrar-ne interessos... però a condició que se'ls permeti celebrar-hi «saraus» [sic] i altres diversions fins a refer-se de la quantitat deixada (en aquella època no devia haver-hi al poble cap local amb capacitat per reunir-s'hi massa gent, ja que l'edifici del Foment, com hem comentat anteriorment, fou construït el 1859, i el del Teatre Círcol el 1866). L'any 1896 sembla que l'estat del vell collegi era ruïnós, fou aterrat, i va ser reedificat tal com ha arribat fins a nosaltres.

Aquests són els diferents noms que ha tingut el carrer, amb la data més reculada en què els hem vistos documentats: Torrent de les Serps (no comprovat documentalment), carrer de Sant Joan (dels actuals números 24 al 52) (1798), Camí de l'Església (del Carrer de l'Era al Camí ral) (1828), Torrent del Cementiri (1849) i Camí del Cementiri (1851) (del carrer de Sant Josep amunt), carrer número 1 (nom oficial de desembre de 1936 a febrer de 1939).

I aquests són alguns dels noms populars de les cases d'aquest carrer, segons informació que hem pogut obtenir de diverses èpoques: segle XIX, Cal Coix Esquerrà, can Jan (no situades), ca la Carxana; segle XX, façana de Llevant, del Camí ral cap al carrer de Sant Josep: can Pau Taper, can Quintela, cal Matalasser, cal Pèsol, can Mèriques, can Busca, ca l'Ànima, la Botiga Nova, can Cotet, cal Llauner, ca la Pepa Pinyonera, can Gallina, can Savalls, can Costa, ca la Xarda, l'Estanc de Baix, el Cumu dels Nois, can Mariano, can Gendet, can Zist, can Cintet, can Fava, can Company, cal Boter, ca l'Amat i can Pep de Dalt; i, a la banda de Ponent, el Foment, cal Fideuer, cal Dibuijant, cal Llauner de Plaça, ca la Gràcia, can Pep de Baix i cal Xacolater.

DAMIÀ BAS

POST SCRIPTUM

Com pot comprovar-se, en el primer paràgraf llançàvem la hipòtesi del perquè deu ser que les cases d'aquest carrer mirin de cara a Ponent. (Un altre detall que les fa singulars

és el fet que tinguin la porta principal a mà dreta de la façana, quan la norma general en l'edificació local és de tenir-la a l'altra mà.)

Un document que molt amablement ens ha estat facilitat per les germanes Joaquina i Rosa Sust i Mir amb posterioritat a la data en què eren publicades aquelles ratlles ens dona una valuosa informació referent a la formació del carrer.

Es tracta d'una escriptura feta davant del notari Antoni Torras de Mataró, de data 29 de maig de 1792.

Marianna Botinell i Pou ven a Valentí Capellas, pescador de la parròquia de Sant Joan de Vilassar, per la quantitat de 434 lliures 3 sous 4 diners, «una casa d'un cós al carrer dit de Sant Joan, **abans de l'Era**, que afronta: a sol ixent amb honors de Joan Bosch mitjançant **dit carrer**, a migdia amb Jaume Campins sabater, a Ponent amb Pere Mir pescador mitjançant **un camí**, i a Tramuntana amb honors del dit Joan Bosch».

Marianna Botinell va heredar la casa de Salvador Pou, son pare, pescador, qui havia fet establiment emfiteutic del solar o pati amb Tomàs Almera pescador el 18 d'agost de 1748 pel cens d'una lliura; Tomàs Almera rep el cens d'aquesta casa i d'altres de contigües, que són construïdes en patis de terra d'una peça campa de nou quartans que tenia en el lloc dit **Camp de l'Era**, en pertinences del marquès de Moja.

En data ignorada posterior a la mort de son pare, ja mestressa de la casa, Marianna Botinell i Pou paga 127 lliures a Jacinto Terri, mestre de cases de Sant Pere de Premià, qui va fer-hi «el sostre de davant, l'escala, el forn i l'envà, perquè la casa només tenia les quatre parets i la teulada».

Fins ací les dades que ens dona el document. Comentem-les un xic.

La casa és la mateixa on avui hi ha la pastisseria de Can Falgueras, fins no fa massa anys coneguda per Can Mariano; al costat de Migdia tenia de veí Jaume Campins sabater, que és justament qui de les dues cases que posseïa al carrer de Sant Joan, més tres d'altres al Camí ral, va fer-ne una deixa al poble per destinar-les «al ram de la Instrucció».

Va semblar-nos clar que el carrer de Sant Joan, «abans de l'Era», passava per l'altra façana de les cases, on ara són

les eixides; al «davant» d'aleshores hi havia el que quedava del «Camp de l'Era»; i a Ponent afrontava amb terres de Can Mi «mitjançant un camí», o sigui, l'antic torrent que ara és Carrer de Sant Joan.

Llegida que fou aquesta interessant escriptura, i volent trobar un recolzament a l'inesperat descobriment, agafem el Mapa de 1777 i hi observem un detall que ens havia passat per alt perquè mai no ho hauríem sospitat: les façanes del carrer de Sant Joan hi són grafiades mirant de cara a Llevant!

(També podríem preguntar-nos si el carrer que encara coneixem popularment per Carrer de l'Era es deia així perquè hi havia una era al davant —on ara hi ha l'oficialment dita Plaça d'En Guimerà—, o bé potser per la gran era de nou quartans que tenia al darrere.)

Resta per aclarir quan va produir-se el canvi d'orientació, però sabem que fou molt d'hora.

FONTS:

- Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.
 - Arxiu Diocesà de Barcelona, «Descripció Topogràfica del Lugar i Termino de Sn Gines de Vilassar...», any 1777.
 - Arxiu de «Mina Vella».
 - Arxiu Municipal de Vilassar de Mar, Llibres d'Actes, diversos anys.
 - Arxiu Parroquial de Sant Joan de Vilassar, Llibre d'Òbits.
 - Institut Municipal d'Història, Barcelona.
 - Biblioteca de Catalunya, Barcelona.
 - Registre de la Propietat, Mataró.
 - Guardiola i Prim, Lluís, *Sant Joan de Vilassar. Monografia*, Vilassar de Mar, 1947-1955.
 - Associació «Amics de Vilassar», *Circular als Socis*, abril-desembre de 1963.
 - Museu Municipal de Vilassar de Mar, Plànol urbanístic de l'any 1850.
 - Museu Municipal de Vilassar de Mar, «Plano de Ordenación y Ensanche de San Juan de Vilasar», aixecat per Melcior de Palau enginyer, i Emili Cabanyes arquitecte, any 1878.
 - Arxius particulars de Joan Casanovas, Vicenç Casanovas, família Pou Ramon, família Sust Mir.
 - Informació oral diversa.
- Il·lustracions:* Reproduccions de postals antigues.

